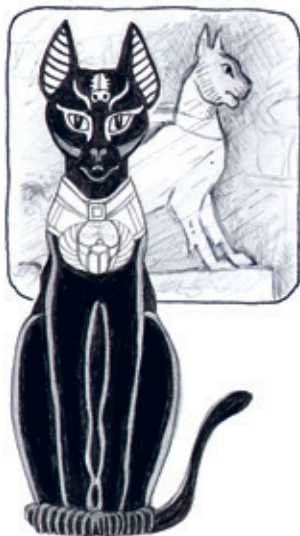

Van Stern Nijland verscheen bij Lemniscaat:
Het dierendoodboek

© Stern Nijland, 2025
Omslag en boekverzorging © Marc Suvaal
Nederlandse rechten Lemniscaat b.v.,
Vijverlaan 48, 3062 HL Rotterdam, 2025
ISBN 978 90 477 1701 0
NUR 223

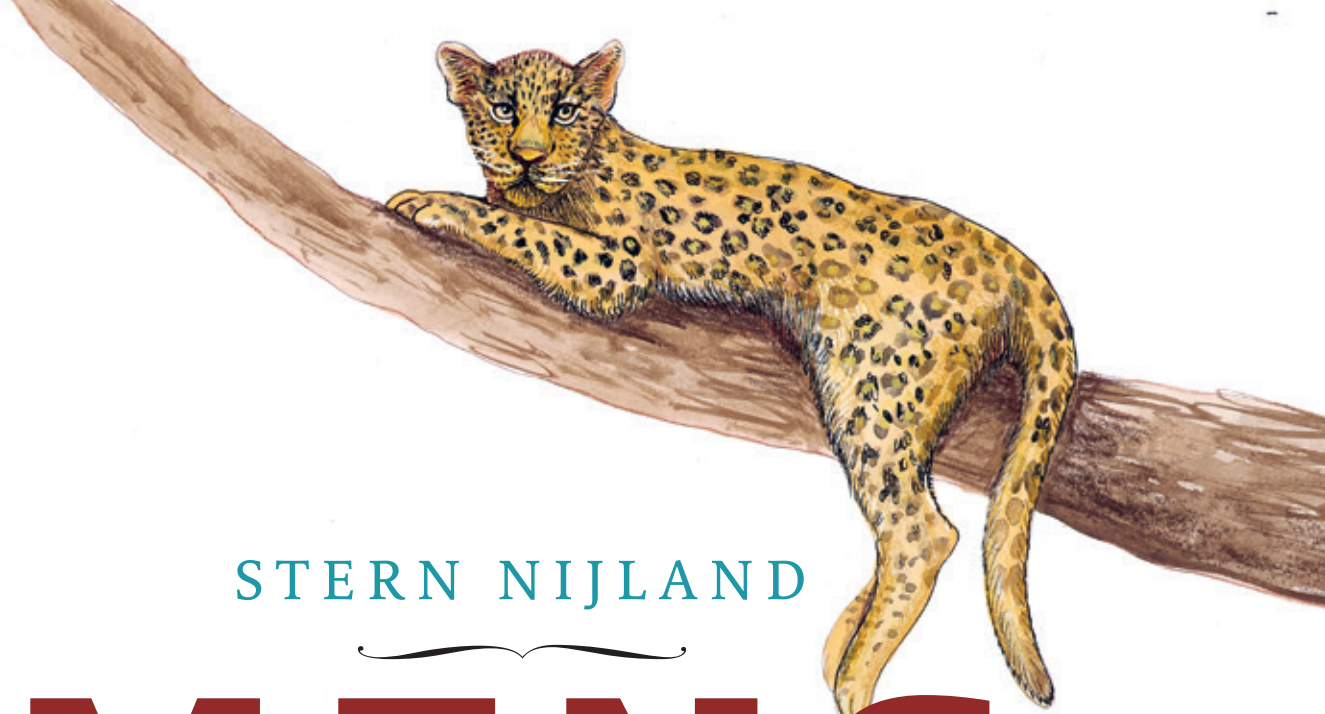
Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotokopie,
microfilm, geluidsband of op welke
andere wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de
uitgever. Tekst- en datamining van (delen
van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet
toegestaan.

*All rights are reserved, including those for
text and data mining, AI training and
similar technologies.*

Druk- en bindwerk: Wilco, Amersfoort

Dit boek is gedrukt op milieuvriendelijk,
chloorvrij gebleekt en
verouderingsbestendig papier.

Kijk voor meer informatie, lessuggesties
en extra's op www.lemniscaat.nl

STERN NIJLAND

MENS en DIER

Van designerhond
tot haaienzwempak

LEMNISCAAT 8 ROTTERDAM

INHOUD

MENS & DIER 9

WIE WAS ER EERDER? 10

ZIJN MENSEN EN DIEREN HETZELFDE? 12

- Overeenkomsten 12
- Verschillen 14

SAMENLEVEN 16

- Concurrentie en ruimte 16
- Wie is de mol? 18
- De wolf 20
- Lasten en plagen 22

FOKKEN 24

HOE WIJ DIEREN HOUDEN 26

- Huisdieren en domesticatie 26
- De hond 28
- Bijzondere huisdieren 30

- De boerderij 32
- De kinderboerderij 34
- Het dolfinarium 35
- Circus 36
- De dierentuin 38

SPORT 40

- Races 40
- Na de race 42
- Kwelspelen 44
- De valkenier 46

DIERENARBEID 48

- Van vogelarbeid tot kokosnootapje 48
- Vechten voor je leven 50
- Oorlog 52
- Krijgsolifanten 52
- Militaire mascottes 54

ZORG DOOR DIEREN 57

- Hulpdieren 57
- Politie- en speurhonden 58
- Ontspannen met dieren 61

ZORG VOOR DIEREN 62

- Dierenarts of veearts 62
- Dierenambulance 63
- Het dierenasiel 64
- De vogelopvang 64
- De egelopvang 64

Ook al is de mens eigenlijk ook een (zoog)dier,
in dit boek doen we alsof we verschillende soorten
zijn: mens & dier.

JAGEN OP WILD 66

- Jacht 66
- Jagen op dieren met dieren 66
- Vissen 68
- Vogels van God 70

EXTRA 82

- Uitvinders 82
- Helden 84
- Prachtige pangolin 85
- Een nieuw systeem 87

KIJKEN NAAR WILD 73

- Vogelaars 73
- Safari 74

MENSENTAAL 76

- Papegaaien, mensapen en honden 77

BEROEMDE DIEREN 78

- De eregalerij 78
- De ruimte in geschoten: Laika 80

DIERENWELZIJN 88

- Proefdieren 88
- Hebben dieren wat aan mensen? 90

MENS & DIER

BEN JIJ DOL OP DIEREN? Knuffel je bijvoorbeeld iedere dag met je kat of stop je op straat bij elke hond die je tegenkomt? Misschien ben je niet zo'n beestenknuffelaar, maar vind je dieren wel mooi om naar te kijken, bijvoorbeeld op filmpjes of in de dierentuin. Dieren kom

je overal tegen: in huis, op straat of op je bord.

En dat is waar dit boek over gaat: de relatie tussen mens en dier. Over hoe we met elkaar omgaan, vooral hoe mensen met dieren omgaan. Over hoe we samenleven en samenwerken. Mensen en dieren leven samen op aarde en we delen die aarde met elkaar. Het gaat over onze geschiedenis met dieren, over wilde dieren en tamme dieren.

Dieren zijn van nature schuw en bezig met overleven. Ze laten mensen meestal met rust. Maar wij mensen gebruiken dieren al van oudsher voor hun vacht, vlees en andere producten. We dragen hun huid als schoenen van leer. We zijn ze tam gaan maken en gaan houden als

gezelschapsdier of vee. En we zijn dieren in gaan zetten voor allerlei werkzaamheden, als hulpdier of proefdier en bij het sporten. We maken gretig gebruik van de talenten van dieren. Soms worden we geïnspireerd door dieren en apen we hun uitvindingen en superkrachten na. We bewonderen dieren in de natuur. Of we vinden ze zo ontzettend mooi dat we wel een bontjas of hoedje van ze zouden willen maken. Dat doen we dan ook...

Dat wij baat hebben bij dieren, is duidelijk. Mensen zijn misschien zelfs wel afhankelijk geworden van dieren. Maar hebben dieren ook baat bij ons? Hebben ze ons nodig? Houden dieren ook van mensen? Het liefst zouden we een wederzijdse band hebben. En ja, de dieren die we zijn gaan houden en verzorgen, zijn inmiddels ook wel een beetje afhankelijk van ons geworden. Kan onze huiskat nog echt jagen? Zou onze chihuahua in de wilde natuur overleven, zonder zijn veilige tasje en jasje?

WAT VIND JIJ: zorgen mensen goed voor de aarde?

Eén ding is in elk geval duidelijk: mensen en dieren zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

WEETJE

Een mooi woord voor de wetenschap over de relatie tussen mens en dier is *antrozoölogie* (an-tro-zo-o-lo-gie). Antro betekent mens, zoo dier en logie studie in het Oudgrieks.

MENSENKIND SOORT: zoogdier, homo sapiens
LEEFGEBIED: wereldwijd **FORMAAT:** volwassen
exemplaar tot ongeveer 200 cm **VOEDSEL:**
omnivoor

HUISKAT SOORT: zoogdier, katachtige
LEEFGEBIED: wereldwijd **FORMAAT:** lengte
lichaam tot 46 cm **VOEDSEL:** carnivoor -
vlees, brokken, kleine dieren

WIE WAS ER EERDER?

DE AARDE is bijna vierenhalf miljard jaar oud. Pas één miljard jaar na het ontstaan van de aardbol ontstond er leven op aarde: bacteriën. Daarna kwamen onder andere reptielen, dinosauriërs, de eerste zoogdieren en pas lang daarna allerlei mensensoorten.

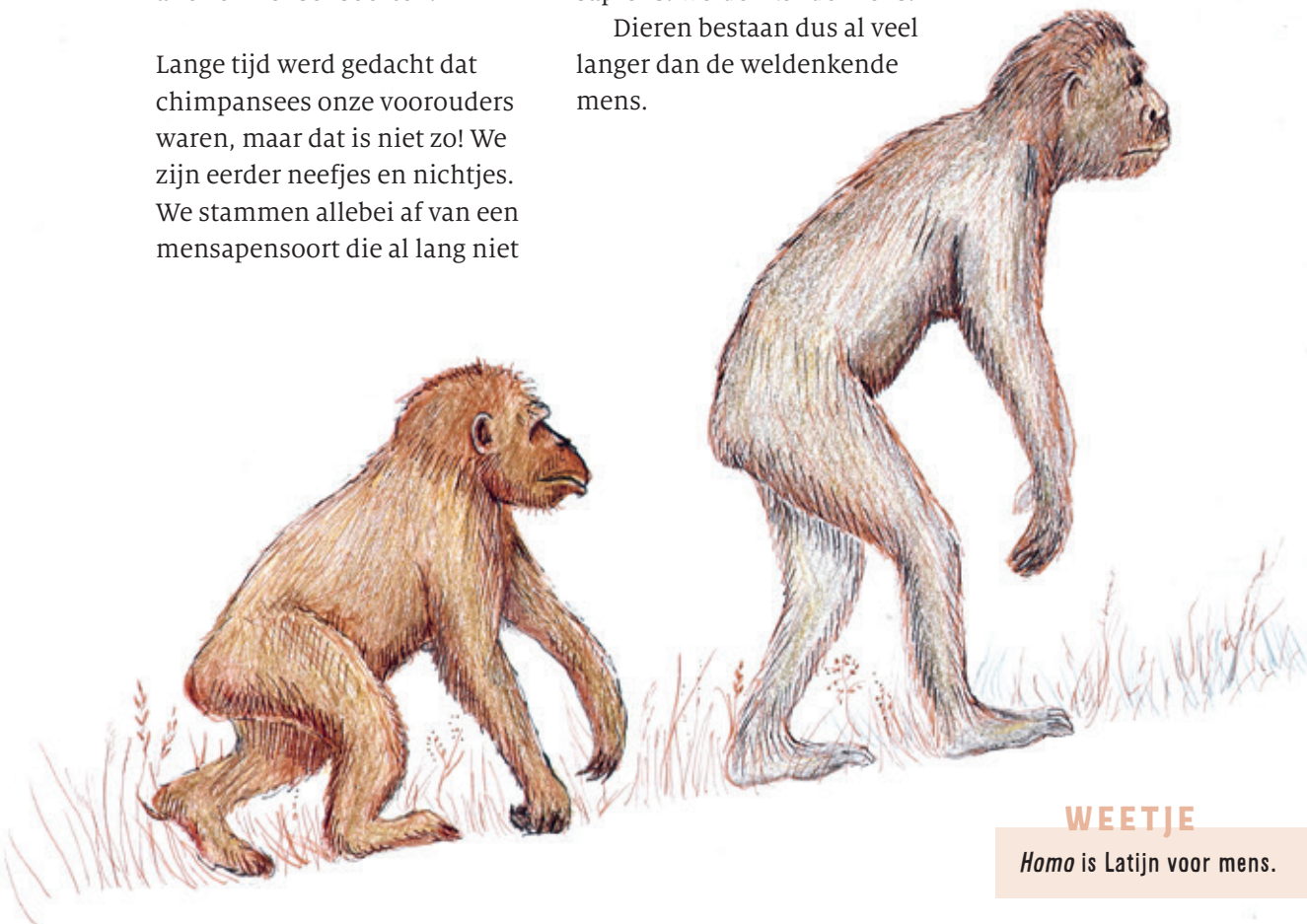
Lange tijd werd gedacht dat chimpansees onze voorouders waren, maar dat is niet zo! We zijn eerder neefjes en nichtjes. We stammen allebei af van een mensapensoort die al lang niet

meer bestaat. Uit die aap ontstond de oermens *homo habilis*, dat is Latijn voor handige mens, onze echte voorouder.

Mensen zoals wij kwamen pas veel later, ongeveer 300.000 jaar geleden. Dat was de *homo sapiens*: weldenkende mens.

Dieren bestaan dus al veel langer dan de weldenkende mens.

Toch vindt de weldenkende mens dat hij de aller-, allerbelangrijkste soort op aarde is! Maar is dat wel zo?

WEETJE
Homo is Latijn voor mens.

HOELANG GELEDEN WAS DAT EIGENLIJK, ONGEVEER DAN?

	MILJARD	MILJOEN	JAREN
Ontstaan aarde	4,5	4.500	4.500.000.000
Eerste bacteriën	3,5	3.500	3.500.000.000
Eerste reptielen		300	300.0000.000
Eerste dinosauriërs		235	235.000.000
Eerste zoogdieren		225	225.000.000
Eerste mensachtige: <i>homo habilis</i>		2,5	2.500.000
<i>Homo heidelbergensis</i>			700.000
Moderne mens: <i>homo sapiens</i>			300.000
<i>Homo sapiens neanderthaler</i>			250.000
Europese vroegmoderne mens			40.000
Eerste mens in Nederland			12.700

VIND JIJ de mens de allerbelangrijkste (dier)soort op aarde?

HOMO SAPIENS SOORT: zoogdier, mens
LEEFGEBIED: wereldwijd **FORMAAT:** lengte tot 200 cm
VOEDSEL: omnivoor – fruit, planten, noten, soms dieren, soms afval zoals cheeseburgers

CHIMPANSEE SOORT: zoogdier, mensaap (primaat) **LEEFGEBIED:** Afrika **FORMAAT:** kop-romplengte tot 100 cm **VOEDSEL:** omnivoor – fruit, planten, noten, insecten, soms kleine dieren

ZIJN MENSEN EN DIEREN HETZELFDE?

Mensen en dieren lijken in veel opzichten op elkaar, maar de verschillen zijn ook enorm.

OVEREENKOMSTEN

EERST GAAN WE EENS KIJKEN

naar wat dieren en mensen met elkaar gemeen hebben.

De mens is een bijzonder dier: een zoogdier. Zoogdieren zogen: dieren- en mensenbaby's drinken melk bij hun moeder. Na dat zogen ontwikkelen baby's tanden om vast voedsel te kunnen eten. Mensen stammen af van een primate: de mensaap. Een mens is eigenlijk een primate op twee voeten, die recht op zijn voeten kan lopen. Mensen en apen lijken dan ook behoorlijk op elkaar en ze hebben dezelfde voorouders. Die gelijkenissen zie je vooral bij de mensapen, zoals een gorilla of een chimpansee. Het DNA van de chimpansee en van de mens is voor 98 procent hetzelfde.

Mensen en de meeste dieren hebben allemaal huid, longen, ledematen, een hart met bloedsomloop en hersenen om alles aan te sturen. Veel zoogdieren zijn flink behaard, sommige mensen ook! En mensen en zoogdieren moeten eten en drinken om te leven en

ze plassen en poepen. Net als dieren hebben mensen een soort kleine staart: het staartbeen. Dat staartbeen is waarschijnlijk het overblijfsel van een staart die we zijn kwijtgeraakt toen we rechtop zijn gaan lopen. Toen hadden we hem niet meer nodig om in balans te blijven. Mensen en dieren hebben dezelfde zintuigen: we kunnen zien, proeven, ruiken, voelen en horen. En zowel mensen als dieren zijn verzamelaars. Denk maar aan de voorraad nootjes van een eekhoorn voor de winter, bijen die nectar verzamelen of het hamster- en verzamelgedrag van mensen. Ook jagen we allebei. We zijn dus allemaal jager-verzamelaars! Nog een overeenkomst is dat zowel mensen als slimme dieren gereedschap maken en gebruiken.

Kortom: te veel om op te noemen!

WEETJE

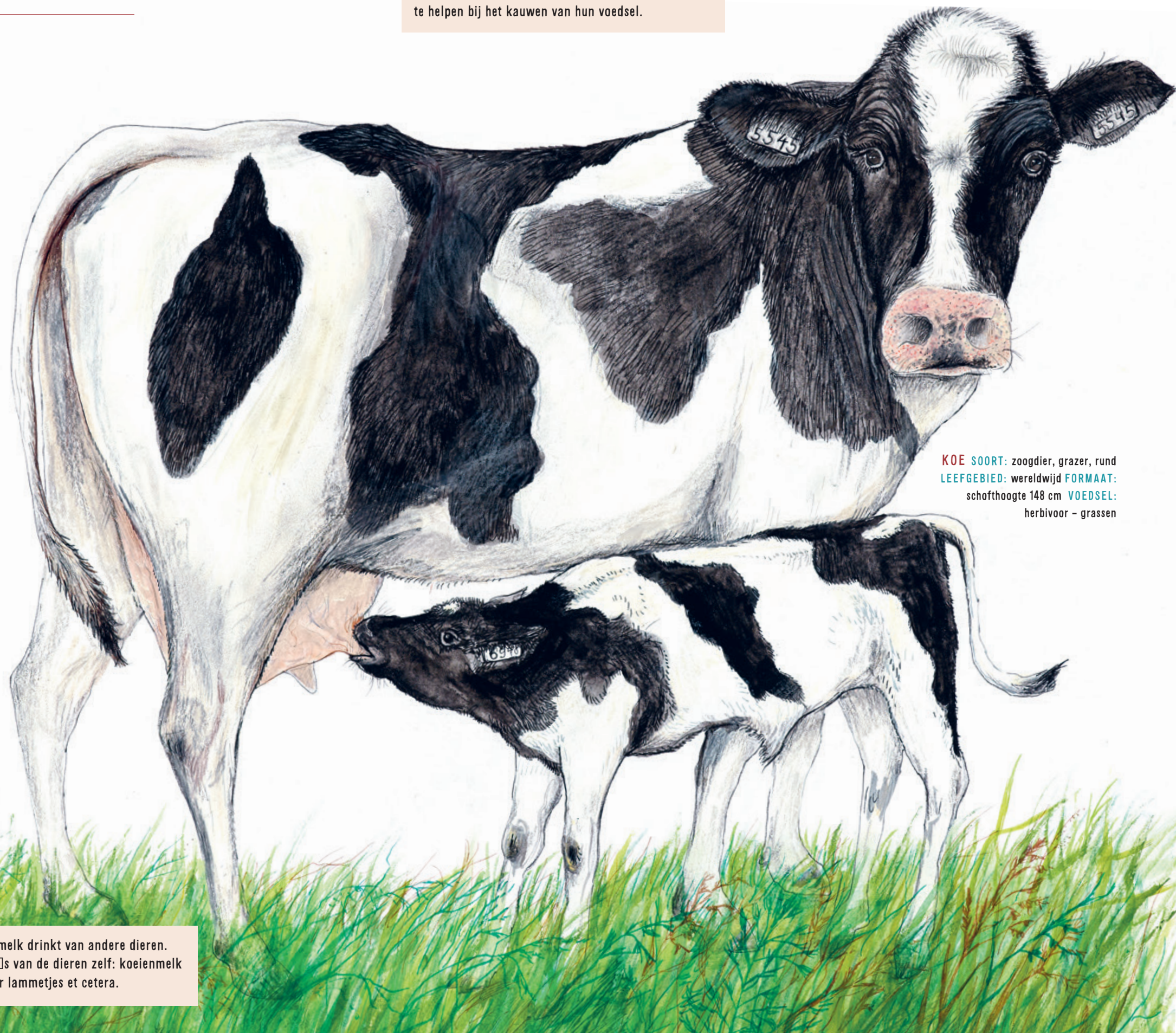
De mens is de enige soort die melk drinkt van andere dieren. Melk is eigenlijk voor de baby's van de dieren zelf: koeienmelk voor kalfjes, schapenmelk voor lammetjes et cetera.

TANDENWEETJES

De meeste zoogdieren worden tandeloos geboren, maar de mens doet het allerlangst over het ontwikkelen van zijn echte gebit. Giraffen zijn naast mensen de enige dieren die 32 tanden hebben. Honden zijn de enige dieren die net als mensen tanden wisselen. Kreeften en krabben hebben tanden in hun maag om te helpen bij het kauwen van hun voedsel.

WEETJE

Eekhoorns zijn echte hamsters: ze verzamelen zoveel nootjes dat ze niet eens meer weten waar ze allemaal liggen! Mensen verzamelen ook nutteloze dingen, van Pokémonkaarten tot kattenbeeldjes, antiek, gummen en navelpluisjes.

KOE SOORT: zoogdier, grazer, rund
LEEFGEBIED: wereldwijd **FORMAAT:**
schofthoogte 148 cm **VOEDSEL:**
herbivoor – grassen

VERSCHILLEN

MENSEN EN DIEREN lijken dus best veel op elkaar, maar... we zijn niet hetzelfde. Mensen hebben geen vacht zoals dieren, althans, niet zo eentje die ons lekker warm houdt. Zonder vacht zijn we hulpeloze, blote koukleumen, zeker in de winter. We hebben ook geen natuurlijke wapens zoals klauwen, of pantsers of schubben als verdediging. We kunnen niet vliegen als een adelaar, zo hard rennen als een reebok of zwemmen als een dolfijn. En onze maag is minder

sterk: als we bijvoorbeeld rauw vlees eten worden we snel ziek of gaan we dood.

Maar gelukkig heeft de weldenkende mens een goed brein om voor al die nadelen oplossingen te verzinnen. Een van de beste oplossingen: we zijn vuur gaan maken. Daardoor konden we ons vlees goed bereiden en bleven we ook nog eens warm in de kou. En met dat grote, goed werkende brein hebben we nog veel meer bedacht. We begonnen al vroeg

met het 'lenen' van dieren-vachten en later zijn we echt kleding gaan maken. We zijn in grotten gaan wonen, toen in hutten en later in huizen en andere gebouwen. Nog een groot verschil is dat mensen niet alleen jagers, verzamelaars en uitvinders zijn, we zijn ook boeren. We bewerken het land. En we bedachten nog iets om te kunnen gebruiken: dieren. En

WAT VIND JIJ: zijn mensen en dieren hetzelfde?

WEETJE

Bij apen zit het gat in de schedel aan de achterkant, bij mensen aan de onderkant: wij lopen immers rechtop, dus onze ruggengraat gaat naar beneden.

niet alleen voor hun mooie vacht, dat lekkere vlees en hun melk, we zijn ze tam gaan maken om ze letterlijk en figuurlijk voor ons karretje te kunnen spannen.

Wij zijn, anders dan dieren, geavanceerd gereedschap gaan bedenken om onszelf te verzorgen, vervoeren, om wegen en bruggen te kunnen bouwen. Auto's, boten en fietsen – het is eigenlijk onvoorstelbaar.

Het grootste verschil tussen mens en dier: wij hebben als

mensen bewustzijn en keuzevrijheid. Zo handelen dieren meer vanuit instinct en mensen vanuit hun gedachten en ratio.

We hebben talen bedacht om te communiceren, niet alleen met klanken, zoals dieren dat ook kunnen, maar ook met geschreven taal. Wij kunnen goede of foute beslissingen nemen en daar dan weer over nadenken. En we zijn als

mensen in staat om te bedenken en te creëren. We verzinnen dingen die nog niet bestonden. Zoals verhalen, kunst, toneel, taal, literatuur, gewoontes, recepten, muziek, vieringen, religie. We creëren cultuur! En dat maakt de mens uniek en anders dan dieren.

Kortom: te veel om op te noemen!

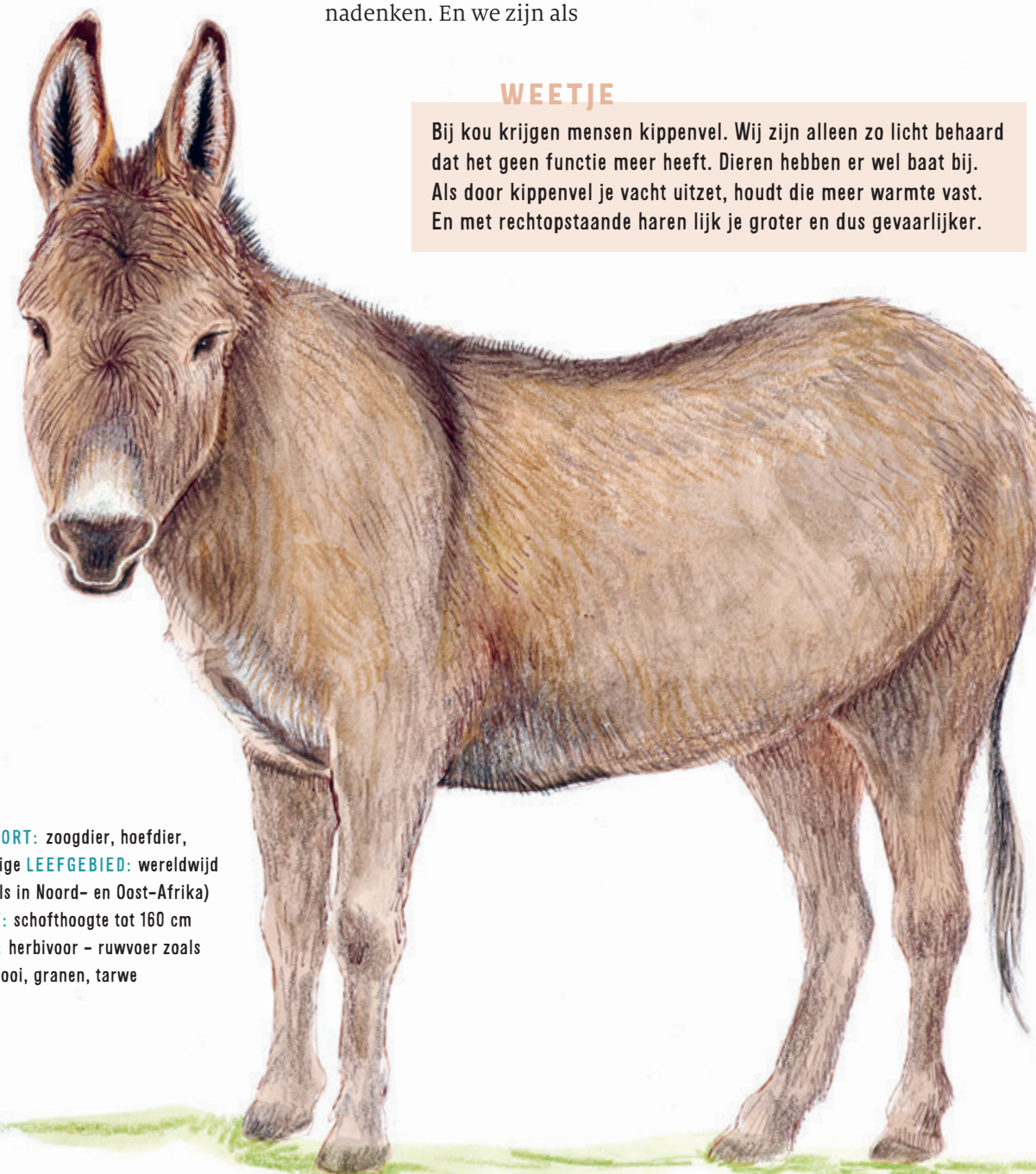
WEETJE

Roofdierjongen krijgen sterke tanden om vlees te kunnen verscheuren. Mensen hebben die scherpe tanden niet, wij zijn geen echte vleeseters.

WEETJE

Bij kou krijgen mensen kippenvel. Wij zijn alleen zo licht behaard dat het geen functie meer heeft. Dieren hebben er wel baat bij. Als door kippenvel je vacht uitzet, houdt die meer warmte vast. En met rechtopstaande haren lijkt je groter en dus gevaarlijker.

EZEL SOORT: zoogdier, hoefdier, paardachtige **LEEFGEBIED:** wereldwijd (wilde ezels in Noord- en Oost-Afrika) **FORMAAT:** schofthoogte tot 160 cm **VOEDSEL:** herbivoor – ruwvoer zoals grassen, hooi, granen, tarwe

SAMENLEVEN

CONCURRENTIE EN RUIMTE

WEETJE

Sommige rijke mensen kopen neushoornpoeder, zogenaamd een middeltje tegen allerlei ziektes en een kater!

MENSEN EN DIEREN leven samen op een klein stukje aarde, met (te) weinig voedsel. Er komen steeds meer mensen op aarde, te veel zelfs. Dat heet overbevolking. Al die mensen hebben steeds meer plek nodig om te wonen en voedsel om te overleven. Mensen maken akkers om te bebouwen, huizen om in te wonen en wegen om zich over te verplaatsen. Het leefgebied van mensen is door de eeuwen heen steeds verder uitgebreid, maar dat van wilde

dieren is daardoor steeds kleiner geworden. Door klimaatverandering, veroorzaakt door vervuiling en uitstoot van broeikasgassen, zijn er steeds meer natuurrampen, bosbranden en overstromingen. We kappen regenwouden voor het hout, één voetbalveld per seconde. Hierdoor wordt het leefgebied van wilde dieren nog kleiner. Er ontstaan conflicten tussen wilde dieren en mensen.

Die dieren gaan voedsel zoeken in de buurt van mensen. Mensen willen zichzelf en hun oogst beschermen en doden die wilde dieren, of ze verzinnen dingen als elektrische hekken of patrouilles om confrontaties te voorkomen. Mensen die op het platteland leven en afhankelijk zijn van hun land (vooral in ontwikkelingslanden) hebben het meest last van wilde dieren. Van zwervende olifanten die

boerderijen plunderen in China om aan voedsel te komen, tot de wolf die terug is in Nederland en schapen van boeren te grazen neemt.

Of van neushoorns, die op zoek naar voedsel huizen, schuren en oogst vernielen. Maar diezelfde neushoorns zijn ook essentieel voor het behoud van de planten in de leefomgeving: ze waden in waterbronnen, creëren nieuwe bronnen en ze verspreiden vruchtbare moddergrond en mest en zorgen daarmee voor

nieuwe groei. De toenemende concurrentie om de aarde kan leiden tot het uitsterven van bepaalde diersoorten.

Een mooi voorbeeld van een confrontatie tussen mens en dier door gebrek aan ruimte in Nederland, is de das. Dassen graven hun veilige burcht (hol) graag op een rustige plek, zoals een helling waar een spoorlijn overheen loopt. Maar... daardoor kan het spoor verzakken, en omdat de das tegenwoordig is beschermd, mag hij niet zomaar worden verjaagd. Nog meer vertraging, dus!

WEETJE

Op zeker veertig Nederlandse locaties zijn dassenburchten gevonden nabij spoorlijnen.

DAS SOORT: zoogdier, marterfamilie
LEEFGEBIED: Europa, Azië **FORMAAT:** tot 70 cm
VOEDSEL: omnivoor – insecten, spinnen, wormen, slakken, bessen, vruchten, zaden, noten, eieren

ZUIDELIJKE WITTE NEUSHOORN

SOORT: zoogdier, grazer **LEEFGEBIED:** Zuidelijk Afrika
FORMAAT: lengte tot 4 m **VOEDSEL:** herbivoor – stevige grassen

WIE IS DE MOL?

WAT IS DIE MOL eigenlijk voor dier? Mollen komen voor in weilanden, bossen en tuinen. Ze leven alleen en graven ondergrondse gangen. Het zijn

insecteneters, maar er staan ook regenwormen, spinnen en zelfs slakken op het menu.

Tegenwoordig vinden we de mol maar lastig, want door dat graven duwen mollen de aarde omhoog, waardoor er mols-hopen ontstaan. Tuinders en landbouwers zien mollen als

plaaig, omdat ze hun zaaibed verprutsen en het maaien hinderen. Mensen vinden die hopen aarde lelijk en onhandig in hun tuin. Wie wil er nou een mols-

hoop in zijn keurige, pas gemaaid gazon? Maar vroeger waren mollen juist populair bij mensen. Door de gangen

die mollen graven kunnen zuurstof en water tot diep in de bodem doordringen, wat goed is voor het ecosysteem en de bodemvruchtbaarheid. En omdat ze larven eten die graswortels vernietigen, zijn ze eigenlijk juist goed voor de tuin.

WEETJE

Een mol heeft scherpe tanden en flinke voorpoten, waarmee hij vier meter tunnel per uur kan graven.

WEETJE

Het tunnelstelsel van een mol heet een burcht.

WAT VIND JIJ: is die mol nou een nuttig of een schadelijk dier?

WEETJE

De mol leeft overal in Nederland, behalve op de Waddeneilanden.

MOL SOORT: zoogdier, mol **LEEFGEBIED:** Europa, Azië, Noord-Amerika **FORMAAT:** kop-romplengte tot 16 cm **VOEDSEL:** carnivoor – regenwormen, ook wel kleine insecten (larven), slakken en maden